

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

КАБОВ АРКАДІЙ ВІКТОРОВИЧ

УДК 81'42'371-116.3=133.1=134.2

ЛІНГВОПРАГМАТИКА КАТЕГОРІЇ ГІПОТЕТИЧНОСТІ У ФРАНЦУЗЬКІЙ ТА
ІСПАНСЬКІЙ МОВАХ

Спеціальність 10.02.05 – романські мови

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

Київ – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі французької філології факультету іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник - доктор філологічних наук, професор,
Помірко Роман Семенович
Львівський національний університет
імені Івана Франка
завідувач кафедри французької філології

Офіційні опоненти – доктор філологічних наук, професор
Корбозерова Ніна Миколаївна
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
завідувач кафедри іспанської та італійської філології
Інституту філології

кандидат філологічних наук, доцент
Філоненко Наталія Георгіївна
Київський національний лінгвістичний університет
докторант кафедри романської філології

Захист відбудеться «27» лютого 2014 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.11 Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: м.Київ, бульвар Тараса Шевченка, 14.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці ім. М. Максимовича за адресою: 01601, м.Київ, вул. Володимирська, 58.

Автореферат розісланий «23» січня 2014 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат філологічних наук

Клименко Л.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Сучасні мовознавчі студії відзначаються оновленням парадигм і підходів до аналізу різноманітних мовних явищ, що зумовлює необхідність уточнення наукової думки про універсальні мовленнєві категорії, однією з яких є гіпотетичність. Категорія гіпотетичності у французькій та іспанській мовах віднаходить своє вираження у формах суб'єктивного та кондиціонального способів, передусім через їхні прагматичні і семантичні характеристики. Лінгвістичні розвідки, присвячені семантико-прагматичним аспектам суб'єктивного та кондиціонального способів, мають довготривалу історію, яка відображена у роботах вітчизняних і зарубіжних романистів. Однак, попри значний досвід, першочерговим на сьогодні є функціонування суб'єктивного та кондиціонального способів у різножанрових дискурсах крізь призму актуальної нині поліфонічної теорії, через яку можна побачити матеріальну і духовну самотність етносу.

У радянський період генеза суб'єктивного і кондиціонального способів та їх застосування розглядались у підручниках Т.Б.Алісової, Т.А. Рєпіної, М.А.Тарівердієвої, Н.А. Катагощиної, Л.М. Скреліної, Н.А. Шигаревської, В.Г. Гака. У них основна увага приділялась семантичним критеріям та прагматиці суб'єктивного та кондиціонального способів в різні періоди французької мови, обґрунтуванню причин його семантико-функціональних змін. У французькій лінгвістиці, Ф.Брюно розкрив у своїй праці повне історичне та лінгвістичне тло, на якому розвивалася французька мова й суб'єктивний та кондиціональний способи як її невід'ємні компоненти. Е. Хаву простежувала генезу та розвиток суб'єктивного способу в XVII-XIX століттях. Сучасні вчені Ф. Ф. Маспля і Ж. Люке розглядають діахронний розвиток французького та іспанського суб'єктивних способів з опертям на теорію Г. Гійома. Згідно з нею, значення дієслова головного речення є чимось на кшталт певного середовища, крізь яке спостерігається дія підрядного речення.

Парадигма використання та спроби визначення семантики суб'єктивного та кондиціонального способів в сучасній французькій мові розглянуті у навчальних посібниках М.К. Сабанєєвої, О.І.Богомолової, підручниках В.Г. Гака, Н.М. Штейнберг, Е.А. Реферовської, А.К.Васильєвої, у праці М. Коена. На думку цих вчених, суб'єктивний спосіб повинен виражати бажання, наказ, сумнів тощо. Як свідчать дослідження, підхід до дослідження суб'єктивного способу французької мови постійно змінюється: якщо в XVIII-XIX століттях переважали еволюційні критерії, то в XX столітті – антропоцентричний, аргументативний, поліфонічний критерії та лінгвосоціальний простір.

Суб'єктивний та кондиціональний способи іспанської мови і фонетико-морфологічні зміни, яких вони зазнавали протягом розвитку мови, їх прагматика в окремих видах текстів (нотаріальних, законодавчих) відображені у підручнику Є.В.Литвиненко, О.К. Васильєвой-Шведе, та наукових розвідках мовознавців А.В.Марєя, Ж. Люке, Х. Е. Р. де Лойсага, А. Родрігеса, М. Хуммеля, Р. Лапеси, В.К.Масіаса, С. Агілара. Сучасну ж прагматику суб'єктивного та кондиціонального способів іспанської мови та їх дискурсну семантичну роль досліджують М.Л. Донер,

Е. М. П. Соліс, А. Аерн, З. Міліцевіч. М. Л. Донер розробила поліфонічну теорію, яка розкриває семантичний потенціал суб'єктивного способу іспанської та французької мов. М. П. Соліс зосереджується на прагматиці іспанського суб'єктивного способу. А. Аерн аналізує найтипівіші контексти з суб'єктивним способом. З. Міліцевіч пропонує прагматику суб'єктивного способу іспанської мови в законодавчих текстах.

Отже, учені розглядають здебільшого парадигму форм суб'єктивного та кондиціонального способів, наводять конкретні контексти їх використання і різні приклади виразів та конструкцій з ними. Глибокого аналізу їх лінгвопрагматики в обох мовах проведено не було.

Актуальність теми зумовлено необхідністю поглибленого дослідження семантики та прагматики суб'єктивного та кондиціонального способів, їх смислових та комунікативних особливостей у різножанрових художніх дискурсах (проза, драматургія, поезія), а також у прислів'ях, приказках, максимах, законодавчих текстах, розширенням їх функціональної парадигми, вибору теорії пояснення та пошуку семантичних спільностей і відмінностей у французькій та іспанській мовах.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано у межах наукової теми кафедри французької філології Львівського національного університету імені Івана Франка "Структурно-семантичні і когнітивно-дискурсивні парадигми романських мов" (0111U008010). Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради Львівського національного університету імені Івана Франка, протокол № 22/3 від 26 березня 2008 року.

Мета дослідження:

- встановити лінгвопрагматику суб'єктивних та кондиціональних способів французької й іспанської мов на матеріалі художніх дискурсів різних епох, законодавчих документів та прислів'їв, приказок, максим.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- описати передумови формування суб'єктивних та кондиціональних способів французької й іспанської мов;
- проаналізувати наявні гіпотези в дослідженні суб'єктивного способу французької й іспанської мов XIX-XX століть;
- виявити смислові нюанси та прагматичний потенціал суб'єктивних та кондиціональних способів у процесах комунікації;
- встановити смислові спільності та відмінності суб'єктивних та кондиціональних способів в досліджуваних мовах;
- дослідити вплив суб'єктивного способу на формування семантики висловлення за допомогою поліфонічної теорії;
- встановити слова-селектори суб'єктивних способів, які впливають на перебіг змісту висловлень в обох мовах.
- виявити образний потенціал суб'єктивного способу у прислів'ях, приказках, максимах та особливості його функціонування в законодавчих текстах.

Об'єкт дослідження становить категорія гіпотетичності у французькому й іспанському художньому дискурсах різних епох, законодавчих документах та прислів'ях, приказках, максимах.

Предмет дослідження становить лінгвопрагматика суб'єктивного та кондиціонального способів у дискурсах та синтаксичних контекстах.

Матеріал дослідження становлять 32 твори французької та іспанської художньої літератури з IX по XX століття, 13 законодавчих текстів, 11 словників, збірників прислів'їв, приказок та максим.

Методи дослідження:

- метод лінгвістичного спостереження для визначення форм суб'єктивного та кондиціонального способів французької й іспанської мов, їх фонетичних та морфологічних особливостей;
- дескриптивний метод для опису парадигми та семантики суб'єктивного та кондиціонального способів в різні періоди історії мов;
- зіставний аналіз для порівняння та зіставлення парадигм та семантики суб'єктивного та кондиціонального способів в різні періоди еволюції мов;
- структурно-функціональний метод для визначення використання форм суб'єктивного та кондиціонального способів в різножанрових дискурсах, а також приказках, прислів'ях, максимах, законодавчих текстах;
- метод суцільної вибірки прикладів суб'єктивного та кондиціонального способів з творів художньої літератури, словників приказок, прислів'їв, максим, законодавчих текстів для ілюстрації їх вживання і визначення кількісних даних щодо їх застосування.

Наукова новизна даного дослідження полягає в тому, що у ньому вперше в українській романістиці

- здійснено системний та комплексний аналіз використання суб'єктивного та кондиціонального способів французької й іспанської мов у різножанрових дискурсах;
- проілюстровано залежність функціонування суб'єктивного способу від фонетичних чинників (рими, ритміки), підкреслено його естетичну функцію в комунікативних ситуаціях;
- використано поліфонічну теорію для пояснення впливу різних контекстів на прагматичний пріоритет тієї чи іншої форми суб'єктивних способів французької й іспанської мов;
- визначено категорії слів-селекторів суб'єктивних способів, які обирають семантичне спрямування висловлення.

Практичне значення дослідження визначається поглибленим аналізом розвитку суб'єктивного та кондиціонального способів французької й іспанської мов у сучасній комунікації, виявленням чинників впливу на їх застосування в різножанрових дискурсах, встановленням взаємозв'язку між лінгвопрагматикою суб'єктивного та кондиціонального способів та особливостями французького й іспанського менталітетів, наявністю різних точок зору у висловленні, наведенням найчастотніших слів-селекторів суб'єктивних способів, взаємодією дійсного й суб'єктивного способів у виборі семантичного спрямування висловлення.

Матеріали та результати дослідження можуть використовуватися у викладанні історичної граматики мов, вступу до філології, вступу до спеціальності, для укладання глосарію прислів'їв, приказок, максимум з формами суб'єктивних способів. Методологія дослідження може застосовуватися для аналізу суб'єктивних способів інших романських мов. Матеріали дисертації можуть стати корисними у написанні магістерських та дисертаційних робіт.

Положення, які виносяться на захист:

1. Суб'єктивні способи французької й іспанської мов мають складну структурно-семантичну природу. Упродовж історії мов їм надавали базових та другорядних значень. Поліфонічна теорія є релевантною для аналізу семантико-прагматичного потенціалу суб'єктивних способів французької та іспанської мов в усіх контекстах їх сучасного використання. Вона виявляється у двох прагматично протилежних смислових площинах: прихильній та неприхильній. Вибір аргументації здійснюється залежно від семантики дієслова у дійсному способі.

2. У сучасній іспанській комунікації відбувся функціональний розподіл форм суб'єктивного способу на *-ra* і *-se* в бік збільшення комунікативної потужності форми на *-ra*, що пояснюється її більшою смисловою ємністю, а отже застосуванням у сталих мовних зворотах та конструкціях. Суб'єктивний спосіб французької мови перейшов з підрядних умови в інші види підрядних речень, оскільки не позначав конкретного часу здійснення дії.

3. Єдиний тип підрядних речень обох мов, який не піддається аналізу у світлі поліфонічної теорії – це підрядні речення умови з огляду на відсутність у них експліцитних слів-селекторів точки зору. В незалежних та підрядних реченнях (додаткових, відносних та обставинних) словами-селекторами слугують дієслова, заперечні частки, прислівники та іменники.

4. Відмінність між парадигмами суб'єктивних способів в обох мовах полягає в наявності в іспанській мові майбутнього суб'єктивного способу, який використовується лише в законодавчих текстах. Його зникнення зі спілкування спричинене наявністю майбутнього часу дійсного способу в межах одного семантичного простору. Натомість, відсутність майбутнього суб'єктивного способу у французькій мові зумовлена її раціональним унормуванням і в результаті – переходом семантики майбутнього суб'єктивного способу до теперішнього.

5. Існування суб'єктивного способу неможливе без дійсного. Згідно з даними аналізу художніх творів французької й іспанської мов XIX-XX століть, дієслова дійсного способу головних речень обох мов є найчастотнішими селекторами суб'єктивного способу (81% прикладів незалежних та підрядних речень у французькій мові; 66 % – в іспанській).

6. Суб'єктивний спосіб іспанської мови є радше психолінгвістичною категорією, здатною передавати найменші нюанси настрою та позицію мовця або адресата повідомлення. У французькій мові соціомовні чинники значною мірою впливають на лінгвопрагматику суб'єктивного способу. Причиною варіантності дієслівних форм іспанської мови є факт більш раннього захоплення території Іспанії Римською імперією (III-I ст. до н.е.), у порівнянні з Францією (I ст. до н.е.), що сприяло збереженню зв'язку іспанської мови з класичною латиною.

Апробація роботи. Основні положення та результати дослідження заслуховувалися на II Всеукраїнській науковій конференції "Пріоритети германського і романського мовознавства" (факультет романо-германської філології, Волинський національний університет імені Лесі Українки, 6-8 червня 2008 року), на VII Міжвузівській конференції молодих учених "Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських і германських мов і літератур" (факультет іноземних мов, Донецький національний університет, 27-28 січня 2009 року), на II Міжнародній науковій конференції "Іноземна філологія у XXI столітті" (факультет іноземної філології, Запорізький національний університет, 9-10 квітня 2009 року), на II Міжнародній науковій конференції "Іноземна філологія у XXI столітті" (факультет іноземної філології, Запорізький національний університет, 9-10 квітня 2010 року), на III Всеукраїнській науковій конференції романістів "Структурно-семантичні і когнітивно-дискурсивні парадигми сучасного романського мовознавства" (факультет романо-германської філології, кафедра французької філології, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, 16–18 вересня 2010 року), на V Міжнародній науковій конференції "Іноземна філологія у XXI столітті" (факультет іноземної філології, Запорізький національний університет, 6-7 квітня 2012 року), на Міжнародній науково-практичній конференції "Science – od teorii do praktyki" (29.03.2013-31.03.2013, Сопот (Польща)), на Четвертій Всеукраїнській Науковій Конференції Романістів «Структурно-семантичні і когнітивно-дискурсивні парадигми сучасного романського мовознавства» (Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара, 10-11 жовтня 2013 року), а також на засіданнях кафедри французької філології Львівського національного університету імені Івана Франка.

Публікації. Основний зміст праці відображено у семи наукових статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України та двох статтях у закордонних виданнях, з яких сім статей виконано одноосібно та дві – у співавторстві, та трьох тезах і матеріалах конференцій.

Особистий внесок автора в статті у співавторстві "Семантична поліфонія та прагматика умовного способу французької мови в підрядних обставинних реченнях (на матеріалі французького художнього дискурсу XX століття)" – досліджено семантичну поліфонію та прагматику умовного способу в підрядних обставинних мети, причини, часу. Особистий внесок автора в статті у співавторстві "Лінгвопрагматика французького та іспанського умовного способу в прислів'ях та приказках (на матеріалі словників приказок, енциклопедій)" – проаналізовано лінгвопрагматику французького умовного способу в прислів'я та приказках.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів з висновками до кожного з них, висновків, списку використаних джерел (266 позицій, з яких 230 – іноземними мовами), додатку А (приказки, прислів'я, максими, що містять форми суб'єктивних способів французької й іспанської мов).

Загальний обсяг дисертації становить 218 сторінок друкованого тексту, обсяг основного тексту дисертації – 183 сторінки, обсяг додатку А – 6 сторінок друкованого тексту. Робота містить 17 таблиць і 1 діаграму.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується вибір теми дослідження, актуальність проблеми, визначаються мета і завдання дослідження, його предмет і об'єкт, описуються методи, розкриваються наукова новизна, теоретичне та практичне значення роботи, формулюються основні положення, що виносяться на захист, наводяться відомості про апробацію роботи, публікації, структуру дисертації.

У **першому розділі** – **"Теоретичні основи дослідження суб'єктивних способів французької та іспанської мов XIX–XX століть"** – обґрунтовується термін "суб'єктивний спосіб" на позначення "subjunctif"/"subjuntivo" у французькій та іспанській мовах, представляється теоретична основа дослідження, здійснюється критичний аналіз наукової літератури, розглядається розвиток теоретичної думки щодо семантики суб'єктивних способів французької й іспанської мов XIX–XX століть через появу нових підходів до їх дослідження – антропоцентричного, семантичного, аргументативного, поліфонічного.

З огляду на відсутність в українській термінології прямого відповідника французькому та іспанському термінам "subjunctif"/ "subjuntivo" та у світлі використання поліфонічної теорії Марії Луїзи Донер, у пропонованій дисертації використовується термін "суб'єктивний спосіб".

Щодо семантики, то граматисти надавали суб'єктивному способу наступні значення: припущення, сумнів, бажання, воля, заборона, наказ, можливість, гіпотетичність, невпевненість, ірреальність, допуст тощо. Вчені намагалися зробити певне значення домінуючим, першочерговим або навпаки другорядним, підпорядкованим.

Дослідження суб'єктивного способу французької мови присутні в граматиках, що побачили світ наприкінці XV століття (П. де ля Раме (P. de la Ramée), Р. та А. Ет'єн (R.Estienne, H.Estienne), тоді як праця іспанського граматиста А. де Небріхи (A. de Nebrija) "Grammatica Antonii Nebrissensis" з'явилася в 1492 році і стала першою романською граматиною у тогочасній Європі.

Протягом XIX–XX століть з'явилася низка цікавих праць, присвячених суб'єктивному способу. Вчені здебільшого використовували семантичний критерій (Л. де Мата і Араухо (L. de Mata y Araujo), Ф. Лакуева (F. Lacueva), Д. Н. Ерранц і Кірós (D. N. Herranz y Quirós), Г. де Саласар (G. de Salazar), Ф.Комелеран (F.Commelerán), Р. Ленц (R.Lenz), Ф. де Колінас (F. de Colinas). Принагідно застосовувалися синтактико-семантичні критерії (Г. А. де Крістобаль і Харамільйо (G. A. de Cristóbal y Jaramillo), Г. Ермосілья (G. Hermosilla), А.Бельо (A.Bello), А.Е.Уренья (A.H.Ureña), А.Ллорач (Ллорак) (A.Llorach), Нарис нової граматики іспанської мови (Esbozo de una nueva gramática española (RAE)).

У своїх гіпотезах суб'єктивних способів французькі та іспанські вчені XIX– XX століть відзначали їх складну семантичну природу, надавали їм базових і другорядних значень та смислів, пов'язували зі значенням дієслова в дійсному способі та в оточуючих синтаксичних одиницях, використовували семантичний та синтактико-семантичний критерій для визначення їх значення та ролі в реченні та врешті дійшли висновку, що суб'єктивний спосіб не має семантичної автономії, а

його застосування залежить від лексичного оточення та наявності різних синтаксичних зворотів та конструкцій. Наприкінці ХХ століття поширення набула поліфонічна теорія М.Л.Донер, яка використовувалася для пояснення його семантики.

У другому розділі – "Теоретико-методологічна основа дослідження" – розглядається методологія дослідження об'єкта та предмета, методи, які були використані з метою досягнення мети та завдань дисертації, висвітлено їх втілення в дослідженнях французьких та іспанських мовознавців ХІХ– ХХ століть.

Вибір об'єкта дослідження дисертації зумовлено необхідністю поглибленого аналізу семантико-прагматичного застосування суб'єктивного та кондиціонального способів у французькій та іспанській мовах, визначення їх семантичних та функціональних особливостей у різножанрових художніх дискурсах, у прислів'ях, приказках, максимах, законодавчих текстах, а також доцільністю мотивувати розширення їх функціональної парадигми.

Поетапна методологія дослідження предмету дисертації передбачає використання методу лінгвістичного спостереження, дескриптивного методу та зіставного аналізу з метою висвітлення особливостей функціонування суб'єктивного та кондиціонального способів у різних синтаксичних контекстах та дискурсах французької й іспанської мов; структурно-функціонального методу, за допомогою якого виявляється залежність використання суб'єктивних способів від суб'єктивних інтенцій мовця, а також методу суцільної вибірки, які дають змогу з'ясувати причини згортання підтипів суб'єктивних способів в різних контекстах комунікації обох мов.

За допомогою дескриптивного методу, методу лінгвістичного спостереження структурно-функціонального методу описано та проаналізовано еволюцію суб'єктивного способу з погляду французької та іспанської теоретичної думки ХІХ– ХХ століть. Зазначені методи втілювалися в дослідженнях Ж. і Р. Ле Бидуа (G. et R. Le Bidois), Ж. Муане (G.Moignet), Ф.Брюно (F.Brunot) і Ш. Брюно (C.Bruneau), Л.Фуле (L.Foulet), Т.Калепкі (T. Kalepky), К.Тогебю (K. Togeby), М.Гросса (M.Gross), Н. де Арена (N. de Arenas), Х. Сехадора (J.Cejador), В.Рігю (V. Rigau), А.Кортеса (A.Cortés), Х.Гая (G. Gaya). Послугуючись вищезазначеними методами, в дисертації розглянуто фонетичну, морфологічну та семантичну еволюцію найпоширеніших форм суб'єктивних способів французької й іспанської мов у ІХ– ХVІІІ століттях, проаналізовано та порівняно розвиток семантики, морфології теперішньої, минулої недоконаної, давноминулої, майбутньої форм суб'єктивного способу, показано їх лінгвопрагматику в різножанровому художньому дискурсі.

За допомогою поліфонічної теорії Марії Луїзи Донер та методу суцільної вибірки, досліджено лінгвопрагматику суб'єктивних способів і наведено приклади їх функціонування та кількісні показники у різножанровому художньому дискурсі та законодавчих документах, приказках, прислів'ях, максимах.

У третьому розділі – "Лінгвопрагматика суб'єктивного та кондиціонального способів французької та іспанської мов ІХ-ХVІІІ століть (за даними літературних творів)" – висвітлюється фонетична, морфологічна та семантична еволюція найпоширеніших форм суб'єктивного та кондиціонального

способів. Протягом історичного розвитку в народній латині відбулося скорочення кількості дієвідмін, спрощення парадигм дієслівних форм, переосмислення їх значень, поява нових дієслівних форм та лексичного фонду. Парадигма дієслівних способів французької й іспанської мов розширилася, оскільки в старофранцузькій та староіспанській мовах сформувався кондиціональний спосіб, а в староіспанській – майбутній суб'єктивний спосіб:

Таблиця № 1

Нові дієслівні форми у старофранцузькій та староіспанській мовах

1) майбутній час дійсного способу (futur simple, futuro simple)	<i>cantare+habeo—chanterai, cantaré</i>
2) Минулий складний час дійсного способу (passé composé; pretérito compuesto)	<i>habeo epistolam scriptam – j'ai écrit une lettre ; he escrito una carta</i>
3) Кондиціональний спосіб (майбутній у минулому)	« <i>infinitif+habēbam</i> » - <i>cantare+habēbam → chanterais; cantaría</i>
4) Майбутній суб'єктивний спосіб іспанської мови	<i>fu-ēr-o+ fu-ēri-m→fuere</i>

Теперішній, минулий доконаний і недоконаний, давноминулий суб'єктивні способи народної латини продовжили своє існування в іспанській та французькій мовах.

Апокопа та синкопа були частиною процесу універсалізації фонетичних та лексичних форм старо- (IX–XIII ст.) та середньоіспанської мови (XIV–кінець XV ст.) і підкреслювали динаміку форм суб'єктивного способу. У старофранцузькій мові у дієслівних формах суб'єктивного способу апокопа та синкопа не відбулися.

Апокопа мала місце в першій і третій особах однини майбутнього суб'єктивного способу (*quisiere/quisier, visquiere/visquier, falleciere/fallecier, viniere/vinier, fuere sabido/fuer sabido*) і минулого недоконаного суб'єктивного способу (*quisiese/ quisies*). Апокопа, як фонетичний закон, вплинула не лише на морфологію дієслова старо– та середньоіспанської мови, а й на його семантику, оскільки стала для минулого недоконаного та майбутнього суб'єктивних способів своєрідним маркером потенційного передтеперішнього часу. Причинами появи апокопи в староіспанській мові називають французьку імміграцію та внутрішньомовні тенденції. Аналогія з дієсловами на –ar, в яких найменше позначилася апокопа, вплив аналогії форм множини іменників та дієслівних форм, поява "castellano drecho" Альфонсо X Мудрого – найвірогідніші причини відновлення кінцевої "e", "o" (*punte – puentes, viene – vienes – vienen*).

У староіспанській мові в 1 і 2 особах множини майбутнього суб'єктивного способу мала місце синкопа (*amáremos/amarmos, viviéredes/vivieres*). Причиною її появи був передовсім референтний зміст зазначених форм, а саме звичайне і шанобливо-іронічне позначення співрозмовника за допомогою форм на –ares/–ieres і –ardes/–ierdes відповідно. До зникнення синкопованих форм призвели: відсутність в їхньому складі характерної для цієї парадигми морфемі –are–; наявність літери "d"

для виразного звучання слів у другій особі однини; варіантність, синкретичність форм дієслівних способів староіспанської мови; поступовий перехід іспанської мови до позначення ввічливого звертання до особи на "Ви" та дійсної множинності осіб за допомогою 2 особи множини; повна ізольованість синкопованих форм у дієслівній системі іспанської мови.

Відмінною рисою в прагматиці суб'єктивних способів старофранцузької та староіспанської мов було широке застосування теперішнього суб'єктивного способу іспанської мови в підрядних обставинних реченнях (мети, міри і ступеня, часу, допусту), на відміну від французького відповідника, який функціонував у незалежних та підрядних реченнях, що виражають бажання, заборону, наказ. Таким чином, семантичний простір обох способів розширився до позначення теперішньої та майбутньої дії.

Щодо минулих недоконаних суб'єктивних способів, то спільними для обох мов семантичними рисами було їх вживання у головному умовному реченні, зникнення з підрядних умовних речень і заміна на давноминулий дійсний спосіб. Натомість, семантичну відмінність становило позначення французькою формою вірогідності, припущень, що відносилися до теперішнього, минулого та майбутнього, тоді як іспанська форма на *-ra* спочатку позначала давноминулу закінчену дію (*"El moro de Toledo, que Alimaimon es llamado, del Cido se quejara al rey que en su reino se había entrado"*) (Э.Ф.Бубновская, Л.Н.Васильева). Форма на *-se*, як і французький відповідник на *-ast* (*portast*) *-ist* (*fist*), *-ust* (*voulust*), позначала одночасну та майбутню дії (*"El Rey, que en su voluntad estaba ya emprendida la permission de Dios para que desto se siguiese . . ."*) (Э.Ф. Бубновская, Л.Н. Васильева).

У старо- та середньофранцузький періоди минулий недоконаний суб'єктивний спосіб позначав віднесення дії підрядного та головного речень до теперішнього та майбутнього (*"Granz fut li colps, li dux en estonat, Sempres caïst, se Deus ne li aidast"* (La chanson de Roland). Минулий недоконаний суб'єктивний спосіб середньофранцузької мови, що не вказував на точний час дії, починає позначати лише гіпотезу і зберігається в реченнях з дієсловами, що належать до групи так званих "непокірних" (*réfractaires*) (*avoir, être, devoir, pouvoir, savoir*) – *fût-ce, dût-il*. В XIV столітті ці дії почали позначати минулий недоконаний дійсний спосіб і теперішній кондиціональний спосіб відповідно (*"Car s'il se mettoit à chemin, ce sembleroit estre fuyte : qui feroit grand danger pour toute la compaignie"*) (Les Mémoires de Messire Philippe de Comines). Таким чином, семантичний простір минулого недоконаного суб'єктивного способу французької мови залишився незмінним, тоді як іспанський відповідник розширився, оскільки він почав позначати одночасну і майбутню дії та виражати за допомогою найрізноманітніших синтаксичних конструкцій те, що мовець вважав можливим, що було об'єктом бажання, сумніву, суб'єктивної оцінки.

Давноминулі суб'єктивні способи обох мов вживалися в обох частинах підрядних умовних речень для вираження нездійсненої дії (*"Si n'eust esté pour l'amour de vous, long-temps ha que nous l'eussions chassé"* (Bonaventure Des Périers), *"Si usted no hubiese venido mis melancolías me hubieran muerto"* (L.F. de Moratín Teatro). Семантичний простір обох способів та їх кореляція залишилися незмінними.

Натомість, минулий суб'єктивний спосіб не використовувався в іспанській мові, тоді як у французькій він вживався для вираження реальної або вірогідної дії (*"Il fut un des exemples, également long et sensible, du mauvais goût de ce prince en favoris, dont il n'eut aucun qui ait joui d'une si constante et parfaite (faveur)"* (E. Havu. De l'emploi du subjonctif passé).

Спільні семантичні риси теперішніх кондиціональних способів французької й іспанської мов такі: 1) позначення майбутньої дії в минулому в підрядних реченнях (*"Si s'avisa qu'il y pourveroit de remède"* (Oeuvres de Froissart, Chroniques), *"si supiéssedes algo, desseariades saber mucho, y assí por ventura seriades amigo dellas"* (Э.Ф. Бубновская, Л.Н. Васильева) та 2) використання модального значення в незалежних реченнях (*"Comment pourrions-nous servir le duc d'Ango et les François, quant nous avons tous jours esté loial Englès ?"* (Oeuvres de Froissart, Chroniques), *"Pues con ella quizá mi amor podría en parte divertir la pena mía"* (P. Calderón de la Barca Teatro selecto).

Відмінностями минулих форм кондиціональних способів обох мов було вживання французької форми в умовному реченні для позначення нездійсненої умови та наслідку, тоді як іспанської – в головному умовному реченні (*"Si ce culte avait été plus raisonnable, les gens d'esprit en auraient été la dupe aussi bien que le peuple, et par-là on aurait perdu tout l'avantage qu'on en pouvait attendre"* (Montesquieu Dissertation sur la politique des Romains dans la religion), *"Si oviesse su lengua un poco retenido, Non serie enna ira del Criador caido"* (T. A. Sánchez Poetas castellanos anteriores al siglo XV). Таким чином, в обох формах кондиціонального способу спостерігалось розширення семантичного простору.

У Середні віки іспанський суб'єктивний спосіб відрізнявся від французького наявністю майбутнього суб'єктивного способу в літературних творах. Згідно з загальноприйнятою на сьогодні версією, майбутній суб'єктивний спосіб є певним симбіозом майбутнього доконаного часу дійсного способу і минулого доконаного суб'єктивного способу латини. Ці часи розрізнялися лише в першій особі однини і використовувалися для вираження ймовірних дій:

Таблиця № 2

Походження майбутнього суб'єктивного способу іспанської мови

Майбутній доконаний час дійсного способу латини	Минулий доконаний суб'єктивний спосіб латини	Майбутній суб'єктивний спосіб іспанської мови
Esse fu- <i>ēr</i> -o fu- <i>ěri</i> -s fu- <i>ěri</i> -t fu- <i>erĩ</i> -mus fu- <i>erĩ</i> -tis fu- <i>ěri</i> -nt	Esse fu- <i>ěri</i> -m fu- <i>ěri</i> -s fu- <i>ěri</i> -t fu- <i>erĩ</i> -mus fu- <i>erĩ</i> -tis fu- <i>ěri</i> -nt	Ser fuero (fuere) fueres fuere fuéremos fuereis fueren

Своєрідність майбутнього суб'єктивного способу старо- та середньоіспанської мови полягала не лише в неспроможності бути центром незалежного або головного

речення, а й у вираженні ним дії, що передувала події головного речення. Ця властивість надала йому статусу семантичної винятковості, і, в свою чергу, наявність майбутнього дійсного способу в межах одного семантичного простору могли призвести до його зникнення. Семантичний простір майбутнього суб'єктивного способу постійно звужувався і згодом обмежився до нотаріальних, законодавчих текстів, прислів'їв, приказок.

У класичний період розвитку французької мови (XVII–XVIII ст.) відбулося значне скорочення застосування суб'єктивного способу. В гіпотетичних реченнях його замінили дійсний та кондиціональний способи. Минулий недоконаний суб'єктивний спосіб був остаточно витіснений з підрядних умовних речень. Це пояснюється тенденцією до усталення синтетичних форм у французькій мові, тяжінням до використання дійсного способу в підрядних умовних реченнях через семантичну різновекторність форм суб'єктивного способу (позначення декількох дій водночас – теперішня, майбутня, гіпотетична), а також раціоналістичною тенденцією чіткого впорядкування мови.

За своєю головною семантичною ознакою – вираженням неактуалізованої дії – суб'єктивний та кондиціональний способи французької та іспанської мов збігалися.

У четвертому розділі – **"Суб'єктивні способи французької та іспанської мов у різножанрових дискурсах та в законодавчих документах"** – здійснено семантичний аналіз їх функціонування на основі поліфонічної теорії М.Л.Донер. Визначено домінантні слова-селектори суб'єктивних способів в незалежних та підрядних реченнях обох романських мов.

Єдиним типом підрядних речень обох мов, який не піддається аналізу за допомогою поліфонічної теорії, є підрядні умови, що пояснюється відсутністю експліцитних слів-селекторів щодо точок зору.

Згідно з даними аналізу художніх творів французької й іспанської мов XIX–XX століть, дієслова дійсного способу головних речень обох мов є найчастотнішими селекторами суб'єктивного способу (81% прикладів незалежних та підрядних речень у французькій мові; 66 % прикладів – в іспанській).

Дійсний спосіб відіграє важливу роль у набутті висловленням значення: він обирає одну точку зору з полеміки двох, яку представляє форма суб'єктивного способу. Формант *"que"* вказує на присутність декількох точок зору в реченні. Дієслово головного речення – найголовніший елемент у процесі скерування семантики суб'єктивного способу в конкретному напрямі (*"Mais Fernand ne voulait point qu'on le grondât"* (F. Mauriac), *"Espero que nuestro almuerzo le haya gustado"* (F. Arrabal Pic-Nic, *El triciclo, El laberinto*), *"A la lueur de la veilleuse, il corrigeait des devoirs jusqu'à ce que ce fût l'heure de la potion"* (F. Mauriac), *"No me extrañó que Yamam la hubiese creído de inmediato"* (B. Karima).

Перша семантична відмінність пов'язана з тією обставиною, що поліфонічна теорія здатна пояснити семантику умовних ірреальних речень іспанської мови, на відміну від їх французьких відповідників, які суб'єктивного способу не містять: *"Si elle avait paru indifférente, il en aurait eu assez déjà"* (F. Mauriac), *"Si le destin m'avait obligé de choisir un métier manuel, tourneur ou couvreur soyez tranquille, j'eusse choisi les toits et fait amitié avec les vertiges"* (A. Camus), *"A mí ya me han lavado"*, *mientras*

que si hubiera sido negro hubiera argüido." (S. de Madariaga), ". . . *si hubiera sido blanco se hubiera excusado diciendo a su ama*" (S. de Madariaga).

Другою семантичною відмінністю є існування контекстів, в яких іспанська мова використовує суб'єктивний спосіб, а французька – дійсний: 1) *Espero que vengas / J'espère que tu viendras*; 2) *Cuando vengas / Quand tu viendras*; 3) *Como quieras / Comme tu voudras*. Задіяння різних способів зумовлено ширшим семантичним простором та більшою кількістю сем узагальнення іспанських дієслів і сполучників порівняно з французькими відповідниками. Доцільно висловити гіпотезу, що у французькій мові суб'єктивний спосіб не вживається через те, що форма майбутнього дійсного способу вже містить у собі сему умовності. За аналогією можна припустити, що в ідентичних комунікативних ситуаціях іспанська форма суб'єктивного способу є надлишковою, проте в мовленні традиція його використання існує.

В іспанських художніх текстах застосовується ширша гама форм: теперішня, минула, минула недоконана, давноминула, майбутня, тоді як у французьких – теперішня, минула, минула недоконана, зрідка – давноминула. Кількісні дані задіяння форм суб'єктивних способів в художніх творах французької й іспанської мов XIX–XX століть (Thibault A.-F. *L'île des pingouins*, Mauriac F. *Oeuvres romanesques* (1911–1951), Camus A. *La chute*, Sagan Fr. *Les faux-fuyants*, Aldecoa I. *Cuentos*, Arrabal F. *Pic-Nic*. *El triciclo*. *El laberinto*, Kosma Huélamo J. *Teatro contemporáneo*, Madariaga S. de. *Corazón de piedra verde*, Rulfo J. *Pedro Páramo*) такі: французька мова – 350 прикладів, іспанська – 520.

Обидві мови використовують суб'єктивний спосіб у прислів'ях, приказках та максимах. Французький суб'єктивний спосіб трапляється лише в обставинних часу, способу дії, умови та допусту (в максимах) ("*Il ne faut pas chômer les fêtes avant qu'elles soient venues*", "*Ne livre pas ton âme à ta femme, de telle sorte qu'elle s'élève contre ton autorité*", "*Un homme a vécu vainement, à moins qu'il n'ait bâti une maison, engendré un fils, ou écrit un livre*" (M. Maloux *Dictionnaire des proverbes, sentences et maximes*), "*Quelque découverte que l'on ait faite dans le pays de l'amour propre, il y reste encore bien des terres inconnues*" (La Rochefoucauld *Maximes*), тоді як іспанський використовує ширшу парадигму обставинних речень – часу, умови, допусту, міри і ступеня, мети ("*Cuando las barbas de tu vecino veas pelar, pon las tuyas a remojar*", (О.Тарновська) "*Por San Blas la cigüeña verás, y si no la vieres, año de nieves*", (М.В. Lucas *Canciones, adivinanzas, trabalenguas, refranes, leyendas y cuentos españoles*), "*Nazca mi hijo varón, aunque sea ladrón*" (es.wikiquote.org/wiki/Proverbios_españoles), "*Cuanto menos se diga, menos hay que rectificar*", "*Hazlo bien para que no tengas que hacerlo dos veces*" (A. B. Polo, 1700 *refranes* (De sentido común). Селекторами для визначення семантичного спрямування в обох мовах є дієслово головного речення, іменник, заперечні частки ("ne . . . ras" і "no").

Французькі прислів'я зазвичай лаконічніші та містять протиставлення двох речень або двох груп слів усередині речення, яке часто підкреслює рима. Іспанські відповідники за своїм складом є розширенішими – складаються з різних видів підрядних речень, використовують низку дієслівних форм для утворення рими, милозвуччя та ритмічності. Французькі приказки деонтичні, тоді як іспанські

здебільшого епістемні. Таку різницю можна пояснити виразнішою тенденцією французької мови до норми, яка блокує варіантність дієслівних форм. Натомість, іспанське усне мовлення є образнішим та емоційнішим, а отже, звертається до розширеної парадигми дієслівних форм. Саме тому порада або настанова передається за допомогою реального або гіпотетичного факту. Розуміння цього факту матиме вигляд конкретної поради або наказу.

З огляду на морфологічний аспект, парадигма суб'єктивного способу іспанської мови в законодавчих текстах є ширшою, ніж у французькій мові. В іспанській мові використовуються чотири часові форми (теперішня, минула недоконана, давноминула, майбутня), тоді як у французькій – три (теперішня, минула, минула недоконана). Застосування майбутнього суб'єктивного способу іспанської мови пояснюється гіпотетичністю скоєння певного злочину або незаконної дії в майбутньому, а також естетичною функцією, зокрема, толерантним ставленням до злочинця та прихованою презумпцією невинності. Майбутній суб'єктивний спосіб містить значення ймовірної майбутньої дії, яка може передувати іншій майбутній дії (*"Il suffit, pour que le vice de clandestinité puisse être écarté, que la possession ait été connue de la partie adverse"*, *"La prescription court contre toutes personnes, à moins qu'elles ne soient dans quelque exception établie par une loi"*, (Code civil), *"Si por fuerza de causa mayor no se pudieren celebrar las subastas en el día señalado, se celebrarán en el inmediato día hábil que se pudiere"*, (Z.Milicevic Modelos oracionales en el lenguaje administrativo), *"Los organismos provisionales autonómicos se considerarán disueltos si el organismo no hubiera ejercido el derecho que le reconoce la disposición transitoria primera en el plazo de tres años"* (Constitución Española 1978). Система узгодження часів іспанської мови є розгалуженішою порівняно з французькою (аналогом майбутнього суб'єктивного способу іспанської мови у французькій є теперішній суб'єктивний спосіб; давноминулий суб'єктивний спосіб французької мови застосовується переважно в художній літературній мові).

ВИСНОВКИ

1. Вчені XIX-XX століть у своїх гіпотезах суб'єктивних способів французької й іспанської мов відзначали їх складну семантичну природу, надавали їм базових та другорядних значень (наприклад, реальності та ірреальності), пов'язували їх зі значенням дієслова в дійсному способі, зі значенням оточуючих синтаксичних одиниць, вагалися щодо їх ролі в набутті висловленням свого значення, використовували семантичний та синтактико-семантичний критерій та поліфонічну теорію.

2. Умовні речення іспанської мови мають більший ступінь гіпотетичності, оскільки містять минулий недоконаний, давноминулий суб'єктивні способи, тоді як у французьких відповідниках вживаються минулий недоконаний і давноминулий дійсні способи. Семантика минулого недоконаного суб'єктивного способу іспанської мови (форма на *-ra*, *-ara*, *-iera* – *terminara*, *hablara*, *escribiera*) пояснюється теорією Г. Гійома. Згідно з нею, способи дієслова визначаються методом представлення часу, необхідного для осмислення певної дії. Зміст минулого недоконаного суб'єктивного способу фігурує як незавершений і не пов'язаний з моментом мовлення.

Здатність форми *-ra*, (*-ara*, *-iera*) виражати певні значення неодноразово протягом століть змінювалася. Проте структура сигніфіканта залишалася незмінною. Це надає підставу вважати, що в структурі іспанського дієслова минулих століть і сьогодні матеріальне відображення має один і той самий сигніфікат – усвідомлення неактуального.

Інша форма минулого недоконаного суб'єктивного способу (*-se – cantase, hiciese, tuviese*) може також вживатися замість форми на *-ra*, не втрачаючи свого значення, проте вона була і є менш вживаною як в усному, так і в писемному мовленні через семантичні (позначення меншого ступеня умовності в реченні) та стилістичні (більша смислова ємність форми на *-ra*, її застосування в сталих мовних зворотах та конструкціях) причини.

3. Французькі ірреальні умовні речення не містять суб'єктивного способу. Натомість, іспанська мова в ірреальному умовному реченні має давноминулий суб'єктивний спосіб. Як французькі так і іспанські підрядні речення умови не можуть бути проаналізовані за допомогою поліфонічної теорії через відсутність в них експліцитних слів-селекторів, роль яких в незалежних та підрядних реченнях обидвох мов відіграють дієслова, заперечні частки, прислівники та іменники.

4. Суб'єктивним способом французької й іспанської мов властива однакова парадигма простих та складених форм. Прості часи (теперішній – *chante/cante* та – минулий недоконаний – *chantât/cantara, cantase*) мають латинське походження, тоді як складені (минулий – *ait chanté/ haya cantado* та давноминулий – *eût chanté/ habría cantado*) – романське. Парадигматичною розбіжністю є втрата у французькій мові відповідника іспанському майбутньому суб'єктивному способу. Друга розбіжність стосується лінгвопрагматики минулого недоконаного та давноминулого суб'єктивних способів іспанської мови, які, на відміну від французьких відповідників, можуть вживатися в умовних реченнях завдяки ширшій семантиці, яка притаманна їм ще з часів їх формування. Ця розбіжність пояснюється затуханням функціонування минулого недоконаного суб'єктивного способу французької мови в реченнях художніх текстів XIV-XV століть і розширенням лінгвопрагматики іспанського відповідника, який почав позначати в підрядних обставинних реченнях одночасну та майбутню дії для вираження за допомогою найрізноманітніших синтаксичних конструкцій того, що мовець вважав можливим, що було об'єктом бажання, сумніву, суб'єктивної оцінки.

5. Поліфонічний аналіз французького й іспанського художніх текстів XX століття засвідчив, що найчастотнішими селекторами суб'єктивного способу в обох мовах виявилися дієслова в дійсному способі (згідно з даними аналізу художніх творів французької та іспанської мов XIX–XX ст. — Thibault A.-F. *L'île des pingouins*, Mauriac F. *Oeuvres romanesques* (1911–1951), Camus A. *La chute*, Sagan Fr. *Les faux-fuyants*, Aldecoa I. *Cuentos*, Arrabal F. *Pic-Nic*. *El triciclo*. *El laberinto*, Kosma Huélamo J. *Teatro contemporáneo*, Madariaga S. de. *Corazón de piedra verde*, Rulfo J. *Pedro Páramo*), 81% прикладів речень у французькій мові, 66% – в іспанській). Цей факт свідчить про неможливість існування суб'єктивного способу без дійсного. Саме дійсний спосіб передає семантику, яку містить суб'єктивний

спосіб, проте нездатний виразити її через специфіку своєї ролі – введення полеміки суджень на подію в головному реченні.

6. Високий ступінь поширення суб'єктивного способу в іспанській мові значною мірою пояснюється психолінгвістичними чинниками, здатними передавати найменші нюанси настрою та позицію мовця або адресата повідомлення щодо дій, які він планує втілити в життя. Суб'єктивні способи обох мов, за теорією Г.Гійома, належать не до часового, а радше, до психічного простору, який відділяє віртуальне від реального. Використання суб'єктивного способу є частиною менталітету носіїв іспанської мови на всьому ареалі її поширення (Іспанія, Латинська, Північна, Центральна Америка).

Натомість, у французькій мові більший вплив здійснюють соціомовні чинники – певне переважання раціонального елементу над емоційним, французька мова дотримується нормативних засад, тенденції до лаконічності та спрощення, які зумовлюють зменшення варіантності дієслівних форм. Такий стан досліджували ще середньовічні французькі граматисти. На сучасному етапі розвитку іспанська мова, порівняно з французькою, має вищий ступінь поліфонічності щодо вираження різноманітних точок зору на подію головного речення та обрання семантичного спрямування висловлення за допомогою слів-селекторів суб'єктивного способу.

Необхідно відзначити, що семантичний потенціал суб'єктивних способів виявився значним та затребуваним мовцями як невід'ємний компонент сучасного французького та іспанського мовлення.

Подальшими перспективами дослідження запропонованої теми є аналіз поліфонічного функціонування суб'єктивних способів французької й іспанської мов у мас-медійних дискурсах, в усному мовленні з залученням до дослідження інших романських мов.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Кабов А.В. Семантичні критерії вживання умовного способу у французьких підрядних додаткових реченнях / А.В. Кабов // Наук. вісник Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Сер. “Філологічні науки”. – 2008. – № 4. – С. 115–118.

2. Кабов А.В. Генеза та семантико-функціональні особливості майбутнього іспанського та французького умовного способу / Аркадій Кабов // Вісник Львів. ун-ту. Сер. “Іноземні мови”. – 2008. – Вип. 15. – С. 130–137.

3. Помірко Р.С., Кабов А.В. Семантична поліфонія та прагматика умовного способу французької мови в підрядних обставинних реченнях (на матеріалі французького художнього дискурсу ХХ століття) / Помірко Р.С., Кабов А.В. // Нова філологія. – 2009. – Вип. 35. – С. 131–136.

4. Кабов А.В. Семантико-функціональні особливості умовного способу французької та іспанської мов у законодавчих та адміністративних текстах / Аркадій Кабов // Вісник Львів. ун-ту. Сер. “Іноземні мови”. – 2009. – Вип. 16. – С. 92–99.

5. Помірко Р.С., Кабов А.В. Лінгвопрагматика французького та іспанського умовного способу в прислів'ях та приказках (на матеріалі словників приказок,

енциклопедій) / Помірко Р.С., Кабов А.В. // Нова філологія. – 2010. – Вип. 37. – С. 109–117.

6. Кабов А.В. Роль апокопи та синкопи у розвитку дієслівних форм умовного способу в старо та середньоіспанській мові / Кабов А.В. // Нова філологія. – 2012. – Вип. 51 – С. 74–78.

7. Кабов А.В. Умовний спосіб у французькій та іспанській лінгвістичній думці ХІХ–ХХ століть / Аркадій Кабов // Вісник Львів. ун-ту. Сер. “Іноземні мови”, 2013. – Вип. 21. – С. 137–143.

8. Кабов А.В. Лінгвопрагматика суб’єктивного способу у підрядних обставинних реченнях сучасної іспанської мови / Аркадій Кабов // Zbiór raportów naukowych. «Science – od teorii do praktyki». (29.03.2013-31.03.2013) – Sopot: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2013. – Część 5/2. - Str. 14–18.

9. Кабов А.В. Особенности функционирования субъективного и кондиционального наклонений французского и испанского языков в XVI столетии / Кабов А.В.// Научный потенциал. – Чебоксары: НИИ педагогики и психологии, 2013. – № 4 (13). – С. 24 – 29.

10. Кабов А.В. Генеза та семантика минулих недоконаних умовних способів у старофранцузькій та староіспанській мовах / А.В. Кабов // Матеріали VII Міжвузів. конф. молодих учених “Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських і германських мов і літератур”. – Донецьк, 2009. – Т. 1. – С. 97–99.

11. Кабов А.В. Лінгвопрагматика умовного способу французької та іспанської мов в головних реченнях / А.В. Кабов // Матеріали Третьої Всеукр. наук. конф. романістів “Структурно-семантичні і когнітивно-дискурсивні парадигми сучасного романського мовознавства”. – Одеса : Вид-во КП ОМД, 2010. – С. 78–79.

12. Кабов А.В. Роль фонетики, граматики та синтаксису у становленні та функціонуванні суб’єктивного способу у середньофранцузькому (XIV-XV ст.) та середньоіспанському періодах (XIV-XV ст.) / Кабов А.В. // Структурно-семантичні і когнітивно-дискурсивні парадигми сучасного романського мовознавства. Матеріали Четвертої Всеукраїнської наукової конференції романістів. – Дніпропетровськ: Інновація, 2013. – С. 70–72.

АНОТАЦІЯ

Кабов А.В. Лінгвопрагматика категорії гіпотетичності у французькій та іспанській мовах. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.05 – романські мови. – Львівський національний університет імені Івана Франка МОН України, Львів, 2013.

У дисертації досліджується генеза, семантика та прагматика суб’єктивного та кондиціонального способів у французькій та іспанській мовах на матеріалі художнього дискурсу різних епох та законодавчих документів. Дослідження

проводиться на основі поліфонічної теорії Марії Луїзи Донер. Обґрунтовано термін "суб'єктивний спосіб" на позначення "subjontif"/"subjuntivo" у французькій та іспанській мовах та розглянуто розвиток теоретичної думки щодо семантики суб'єктивних способів французької та іспанської мов XIX–XX століть. Визначені генеза, морфологія та особливості функціонування найпоширеніших форм суб'єктивного та кондиціонального способів починаючи зі старофранцузької та староіспанської мов до XVIII століття. Аналізується сучасне функціонування суб'єктивних способів у французькій та іспанській мовах на матеріалі художнього дискурсу XIX–XX століть. Визначаються наступні домінантні слова-селектори суб'єктивних способів в незалежних та підрядних реченнях обох романських мов: дієслова дійсного способу головних речень, заперечні частки, прислівники, сполучники. Розглядається застосування суб'єктивних способів французької та іспанської мов в прислів'ях, приказках, максимах.

Ключові слова: *суб'єктивний спосіб, французька мова, іспанська мова, семантика, прагматика, поліфонічна теорія, слова-селектори, художній дискурс.*

АННОТАЦІЯ

Кабов А.В. Лингвопрагматика категории гипотетичности во французском и испанском языках. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.05 – романские языки. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко МОН Украины, Львов, 2013.

Диссертация посвящена исследованию генезиса, семантики и прагматики субъективного и кондиционального наклонений во французском и испанском языках на материале художественного дискурса разных эпох и законодательных текстов. Обоснован термин "субъективное наклонение" для обозначения "subjontif"/"subjuntivo" во французском и испанском языках, рассмотрено развитие теоретической мысли касательно семантики субъективных наклонений во французском и испанском языках XIX–XX столетий. Учёные XIX–XX столетий в своих гипотезах приписывали субъективному наклонению сложную семантическую природу, использовали семантический и синтактико-семантический критерии и полифоническую теорию для определения его значения.

Исследованы генезис, морфология и особенности функционирования самых распространённых форм субъективного и кондиционального наклонений, начиная со старофранцузского и староиспанского языков до XVIII столетия. Французскому и испанскому субъективным наклонениям присуще больше общих семантических черт, чем различий. Простые времена субъективных наклонений (настоящее и незаконченное прошедшее) имеют латинское происхождение, в то время как сложные (прошедшее и давнопрошедшее) – романское. Условные предложения в испанском языке отличаются большей степенью условности, чем французские, поскольку в них употребляется субъективное наклонение (незаконченное

прошедшее, давнопрошедшее), в то время как во французских – изъяснительное (незаконченное прошедшее, давнопрошедшее).

Для выражения условных действий французский и испанский языки использовали кондициональное наклонение. Оно было романской инновацией и состояло из двух форм (настоящей, прошедшей). Во французском и испанском языках сфера его употребления была значительно уже по сравнению с субъективным – сложноподчинённые условные предложения.

Апокопа и синкопа являлись частью процесса универсализации фонетических и лексических норм испанского языка, подчёркивали динамику форм субъективного наклонения.

В средневековом периоде в испанском языке формировалось фонетическое явление апокопы безударной конечной гласной "е", "о". Оно выражалось в формах будущего и незаконченного прошедшего субъективных наклонениях. Апокопа повлияла не только на морфологию испанского глагола, но и на его семантику, поскольку придала незаконченному прошедшему и будущему субъективному наклонениям значение потенциальных пред–настоящих времён. Однако во французском языке в глагольных формах апокопа не состоялась.

В эти же периоды испанскому языку была присуща синкопа гласной "е", которая, в отличие от апокопы, имела избирательный характер – изредка появлялась в первом лице множественного числа и гораздо чаще – во втором лице множественного числа будущего субъективного наклонения.

Будущее субъективное наклонение испанского языка сохранилось в письменном языке до начала XVIII столетия. Во второй половине XVIII столетия его употребление значительно снижается, а в XIX столетии – ограничивается законодательными текстами, пословицами, поговорками, максимами.

Проанализировано также современное употребление субъективных наклонений французского и испанского языков на материале художественного дискурса XIX–XX столетий. Исследования проводились на основе полифонической теории Марии Луизы Донэр, которая оказалась самой релевантной для проведения семантико-прагматического анализа в современном французском и испанском языках. Определены следующие слова-селекторы субъективных наклонений в независимых и сложноподчинённых предложениях – глаголы изъяснительного наклонения главных предложений, отрицательные частицы, наречия, союзы.

Рассмотрено употребление субъективных наклонений французского и испанского языков в пословицах, поговорках, максимах и законодательных текстах.

Определён значительный потенциал субъективных наклонений в современной французской и испанской коммуникациях и предложены дальнейшие перспективы его изучения в масс-медийных дискурсах, в устной речи с привлечением к анализу других романских языков.

Ключевые слова: *субъективное наклонение, французский язык, испанский язык, семантика, прагматика, полифоническая теория, слова-селекторы, художественный дискурс.*

RESUME

Kabov A.V. Linguopragmatics of Hypothetical Category in French and Spanish.– Manuscript.

Thesis for a Candidate's Degree in Philology, Speciality 10.02.05 – Romance Languages. – Ivan Franko National University of Lviv, Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2013.

This thesis focuses on the analysis of genesis, semantics and pragmatics of the Oblique mood forms in French and Spanish belles-lettres and legislative discourses viewed diachronically. The research is grounded on the polyphonic theory of Maria Luisa Donaire. The paper contains correlation between the Ukrainian term "subiektyvnyi sposib" and French and Spanish "subjunctive" moods within the framework of the development of semantic theory in the XIXth–XXth centuries. Genesis, morphology and specifics of functioning of the most frequent French and Spanish subjunctive forms of IXth–XVIIIth centuries have been singled out. The thesis lays special emphasis upon their present-day functioning in belles-lettres discourse. The dominant word-selectors of the Subjunctive mood forms in principal and subordinate clauses of both Romance languages have been distinguished. Verbs used in the Indicative mood forms of the principal clauses, negative particles, adverbs and conjunctions have been attributed for the analysis. The work treats the use of French and Spanish subjunctive forms in proverbs and sayings.

Key words: *subjunctive mood, French, Spanish, semantics, pragmatics, polyphonic theory, word-selectors, belles-lettres discourse.*